

เจตนาสุดท้าย¹

[๑๗๑] กาเย วา ภิกขเว สติ กายสญเจตนาเหตุ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, วาจาเย วา ภิกขเว สติ วจีสญเจตนาเหตุ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, มเน วา ภิกขเว สติ มโนสญเจตนาเหตุ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, อวิชฺชาปัจจุยา วา

สามํ วา ตํ ภิกขเว กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, ปเร วาสุส ตํ ภิกขเว กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, สมฺปชาโน วา ตํ ภิกขเว กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, อสมฺปชาโน วา ตํ ภิกขเว กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ,

สามํ วา ตํ ภิกขเว วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, ปเร วาสุส ตํ ภิกขเว วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, สมฺปชาโน วา ตํ ภิกขเว วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, อสมฺปชาโน วา ตํ ภิกขเว วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ

สามํ วา ตํ ภิกขเว มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, ปเร วาสุส ภิกขเว มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, สมฺปชาโน วา ตํ ภิกขเว มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, อสมฺปชาโน วา ตํ ภิกขเว มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, อิมेषุ ภิกขเว ฐมฺเมสุ อวิชฺชา อนุปตฺติตา

อวิชฺชาเยเตว อเสสวโรคา นิโรธา โส กาโย น โหติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, สา วาจา น โหติ ยํปัจจุยาสุส ตํ อรูปปชฺชติ อหฺมตฺตํ สุขทุกฺขํ, โส

¹ อังคุดตฺตนิกาเย จตฺตกนิบาต

อิธ สาริปุตฺต เอกจฺจสฺส ปุคฺคสฺส โอรมฺภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ อปฺปหีนานิ โหนฺติ โส ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม เนวสญฺญานา สญฺญายตฺนํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรติ โส ตทสฺสาเทติ ตํ นิกาเมติ เตน จ วิตุตฺตี อปฺชชฺติ ตตฺถ จิตฺโต ตททิมฺมุโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีนํ กาลํ กุรฺมาโน เนวสญฺญานา สญฺญายตฺนุปกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อฺปชชฺติ โส ตโต จูโต อาคามี โหติ อาคนฺตา อิตฺถตฺตํ

อิธ ปน สาริปุตฺต เอกจฺจสฺส ปุคฺคสฺส โอรมฺภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ ปหีนานิ โหนฺติ โส ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม เนวสญฺญานา สญฺญายตฺนํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรติ โส ตทสฺสาเทติ ตํ นิกาเมติ เตน จ วิตุตฺตี อปฺชชฺติ ตตฺถ จิตฺโต ตททิมฺมุโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีนํ กาลํ กุรฺมาโน เนวสญฺญานา สญฺญายตฺนุปกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อฺปชชฺติ โส ตโต จูโต อนาคามี โหติ อนาคนฺตา อิตฺถตฺตํ, อຍံ โข สาริปุตฺต เหตุ อຍံ ปจฺจโย เยน มิธေจฺเจ สตฺตา ตมฺหา กายา จฺตา อาคามิโน โหนฺติ อาคนฺตาโร อิตฺถตฺตํ, อຍံ ปน สาริปุตฺต เหตุ อຍံ ปจฺจโย เยน มิธေจฺเจ สตฺตา ตมฺหา กายา จฺตา อนาคามิโน โหนฺติ อนาคนฺตาโร อิตฺถตฺตฺนฺติ

๑. เจตนาสูตร²

ว่าด้วยเจตนา

[๑๗๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อกายมีอยู่ สุขทุกข์ภายใน ย่อมเกิดขึ้น เพราะกายสังขเจตนาเป็นเหตุ เมื่อวาจามีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะวจีสังขเจตนาเป็นเหตุ หรือเมื่อใจมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะมโนสังขเจตนาเป็นเหตุ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย

บุคคลปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้น ด้วยตนเองบ้าง บุคคลอื่นปรุงแต่งกายสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคล

² พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาร

นั้นบ้าง บุคคลรู้สึกตัว ประจักษ์กายสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง
บุคคลไม่รู้สึกตัว ประจักษ์กายสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง

บุคคลประจักษ์แจ้งสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
บุคคลอื่นประจักษ์แจ้งสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคล
นั้นบ้าง บุคคลรู้สึกตัว ประจักษ์แจ้งสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง บุคคล
ไม่รู้สึกตัว ประจักษ์แจ้งสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง

บุคคลประจักษ์แจ้งมโนสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
บุคคลอื่นประจักษ์แจ้งมโนสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคล
นั้นบ้าง บุคคลรู้สึกตัว ประจักษ์แจ้งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง บุคคล
ไม่รู้สึกตัว ประจักษ์แจ้งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง อวิชชาย่อมตกไป
ตามธรรมเหล่านี้

แต่เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ กายอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน
เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นจึงไม่มี วาจาอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นจึงไม่มี
ใจอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นจึงไม่มี เขต ฯลฯ วัตถุ ฯลฯ อายตนะ
 ฯลฯ อธิกรณะอันเป็นปัจจัย ให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น จึงไม่มี

ภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้

ความได้อัตภาพ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนดำเนินไป มิใช่สัญญาเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป
๒. ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป มิใช่สัญญาเจตนาของตนดำเนินไป
๓. ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนและสัญญาเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป
๔. ความได้อัตภาพที่มีสัญญาเจตนาของตนและมีสัญญาเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป

ภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้แล”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทราบชัดเนื้อความแห่งธรรมที่พระองค์ตรัสไว้โดยย่อนี้ได้โดยพิสดารอย่างนี้ว่า บรรดาความได้อัตภาพ ๔ ประการนั้น ความได้อัตภาพที่สัตยูเจตนาของตนดำเนินไป มิใช่สัตยูเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป นี่คือการจตุตจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น มิได้เพราะสัตยูเจตนาของตนเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัตยูเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป มิใช่สัตยูเจตนาของตนดำเนินไป นี่คือการจตุตจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น มิได้เพราะสัตยูเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัตยูเจตนาของตนและสัตยูเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป นี่คือการจตุตจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น มิได้เพราะสัตยูเจตนาของตนและสัตยูเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่มีสัตยูเจตนาของตนและมีสัตยูเจตนาของผู้อื่นดำเนินไปนี้ พึงเห็นเทวดาพวกไหนที่ดำเนินไปด้วยอัตภาพนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร พึงเห็นเทวดาทั้งหลายผู้เข้าถึงชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ ด้วยอัตภาพนั้น”

ท่านพระสารีบุตรทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ จตุตจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามีกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ จตุตจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามีผู้ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ยังละโธรัมภาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต้น) ไม่ได้ แต่บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะมานอยู่ในปัจจุบัน เขาชอบใจเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น ติดใจเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น และถึงความปลื้มใจกับเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น เขาดำรงอยู่ในเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น น้อมใจไปในเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น ชอบอยู่กับเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะภาพ เขาจตุตจากชั้นนั้นแล้ว เป็นอนาคามีกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้

บุคคลบางคนในโลกนี้ละโธรัมภาคิยสังโยชน์ได้ บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะมานอยู่ในปัจจุบัน เขาชอบใจ พอใจเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น และถึงความปลื้มใจกับเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น เขาดำรงอยู่ในเนวสัญญานาสัญญายตนะมานั้น

น้อมใจไปในแนวสัญญา นาสัญญา ตณณานัน ชอบอยู่กับแนวสัญญา นาสัญญา ตณณานัน โดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นแนวสัญญา นาสัญญา ตณณภาพ เขาจุติจากชั้นนั้นแล้ว เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้

สารีบุตร นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ จุติจากภพนั้นแล้วเป็น อาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ จุติจาก ภพนั้นแล้ว เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้”

เจตนาสูตรที่ ๑ จบ
